

ees graag. Geert
Bekard...
h werken...
eggen het niet
er in de ziel.

na deze breede inleiding geen ruimte meer. Die dus
in een volgend artikel.

C. T.

HET BOEK VAN DE WEEK.

Geen Algemeene Verzoening!

Dr. C. Bouma, Geen Algemeene Verzoening.
J. H. Kok — Kampen — 1928.

uit de eerste
de beoordeling
op het eerste
dan de vorige
anders ook van
conclering daar
eigen woorden
namen. Ze vocht
als niet-harmo-
nisch. In de dagen
haar gemoeds
st verder komen
ij de warreling
haar simpele
erk, midden in
kring heeft, die
tr in aanraking
deelen en stroo-
ze het gecomen-
tenis daarvan
i bundel verzen
fwang van het
aar wordt aan
ok is door de
oëzie — vrucht
gere Vlaamsche
mer, meer naar
die thans over-

geling van het
gedeeltelijk vol-
nde jaren. En
li verklaard uit
e dichteres toen

zelf hebben we

u en waardoor
rdt. Deze vorm
discussie in de
emache, Bijbel-
hier een twaalf-
ld wordt over-
ation. Sincerity,
wordt een rijk
i. Ter kenschet-
e studie, gewijd
the Fulness of
her of a per-
quacy of Christ
at a friend we
at of God goes
y firm a foun-
aged sing:

read,
t.

, all ages find
ited. The white
dit and parial
onsider the sig-
e a fresh and
call Me, Master,
am" 6).

ons verbleiden
in des Menschen
den jonge men-
ade wereld, een

ing kan ik niet
in: „Jezus van
(Speermann) 11.

w der wilde
[meuw,
t Zijne oer.

luster der
[bloesems,
t geflonker der
sterren.

loriekraans,

in hemel stijgen,
uwige gezangen.

Preludium, an-
ristus is alles,
ni: „Jezus
schönste onder

Hier is nu alles zoowat bij elkaar, waarvan een
het mensch tegenwoordig rillen moet. Om te beginnen
wordt u de inleiding — „woord vooraf” — beleiden,
zal ik maar zeggen, dat het boek gegrooid is uit
kerk-bode-lectuur. Kerkbode, staat er. Voorts staat
in den eersten zin iets over Satan, die het werk
des Heeren bestrijden wil. Zoo'n farizeër toch; satan
aan den éenen kant, de auteur met „het werk des
Heeren” aan den anderen kant. Het tweede rillendun.
Ten derde haalt de schrijver, ook al weer op de eerste
bladzij nog, het woord „dwaling” erbij; en dat is
al de grootste dwaling, want de hanteerder van het
woord „dwaling” gaat uit van de idee der be-
staans ongelijkheid, ja zelfs, bestaanswerke-
lijkheid van de rechtzinnigheid; en als je dan
weet, dat op de titelpagina een gereformeerde
dominee vermeld wordt, nu, enfin. Dan haalt
de auteur op de derde bladzij dezen zin uit
zijn, griezeligen Inktpot: „Onze eeuw is bang voor
boekige personen en voor boekige stelsels en systemen”.
En hij drinkt blijkbaar geen Catz na de schrijftuur
dezes volzins. En als je dan ten vijfde weet, dat
dit boek aan polemiek doet, u hoort goed: p-o-l-e-
miek; en dat het over een d-o-g-m-a gaat, en dan
nog wel over het nâarste dogma, dat er zoo ongeveer
in de hoogmoedige dordtsche zielen uit den bodem
van hun onderbewustzijn getrokken is: het dogma van
de particuliere genade, en dus van de niet-algemeene
verzoening; en als je dan ten zevende weet, dat er
een apart hoofdstuk in voorkomt, met dezen volslagen
onzin: „gereformeerd is schriftuurlijk”; en ten acht-
ste, dat er een apart hoofdstuk wordt besteed aan
het wegwerken van „moeilijkheden”, natuurlijk zoo'n

de menschenkinderen, onder het woord: „Al de schoon-
heid van Hemel en aarde is in U alleen vereenigd”,
waarin de Verlosser als Smarteman geteekend wordt.
III. De kosmische betekenis van Jezus, onder een
cilaaf van H. F. Kohlbrugge: „Wat zullen zij dan zeg-
gen als Hij op de wolken des hemels komt?” Als
in Duitschland, zoo is dit woord bij ons ook nog
wel op zijn plaats, al zouden wij menig ding anders
zeggen en al is het ons soms, of we een moderni-
stischen geest ontmoeten, die, tenslotte, de onze
niet is. Met volle instemming zult ge zijn beeldrijke
taal beleufteren, vooral waar hij zich keert tegen den
zieke-toestand van den twijfel, die in menigen kring
de normale schijnt geworden te zijn. Aan het eind
sprekt hij (en met dat woord wil ik U laten kennis-
maken) over de moderne Europeanen, m.n. de intel-
lectuelen onder hen, „versteend tot een doode massa
twijfelars, wier onthoudingsmaterie elkeen vergiftigt,
die haar met een vinger aanraakt. Wij dachten, dat
wij menschen waren met andere behoeften en dat
nieuwe wetten ons bestaan moesten beheerschen. En
toch wandelen daarboven de sterren in oeroude schon-
heid haren gang en de linde in den tuin van het
kasteel schudt als een eeuw geleden hare bladeren,
de kinderen laten den vlieger nog op, de boer voert
zijn paard weer in den stal, het moedertje rouwt hare
honden achter haar psalmboek, de leeuwerikken zin-
gen op den akker, de Engelen Gods omzweven Chris-
tus en prijzen Hem met hemelsche harpen — maar
het geslacht der twijfelars vergaat, de wind waait
over de plaats waar zij eens waren en weet niets
meer van hen” 1).

In het geheel van het hierbehandelde literatuur-
genre vermeld ik nog enkele werken van den laatste
tijd rakende den persoon van Jezus. Allereerst zij
dan verwezen naar „Zekerheid”, Een boek over Jezus
Christus, door Prof. Dr J. A. Cramer 2). Hierin
wordt de tegenwoordige stand van het wetenschappelijk
onderzoek aangaande de bronnen voor het leven van
Jezus, de Joodsche toekomstverwachtingen en Jezus,
het „liberale” Jezusbeeld etc., voor breeder kring toe-
ankelijk gemaakt. Eenvoudiger lectuur van denzelfden
schrijver terzake kunt ge vinden in: „Het Leven uit
God”, m.n. de Hoofdstukken V, VI en VII, handelend
over: Jezus, het leken Gods; De werking van den
levenden Christus, Kruis en opstanding 3).

Van den Zweedschen godsdienstwijzegeer Gustaf
Aulén, Hoogleraar te Lund, verscheen in Holland-
sche vertaling: „Vragen aangaande Christus” 4). Hier
wordt op populaire wijze gehandeld over: 1. Godsge-
loof en Christusgeleef, waarin de auteur o.a. laat zien,
„hoe het godsgeleef verzwakt en de godsvoorstelling
verbleekt, wanneer Christus op den achtergrond wordt
gedrongen, maar hoe daarentegen de krachten der ver-
nieuwing te voorschijn komen waar ook de macht
van den geest van Christus in ernst het Christelijk
geloofsleven gaat beheerschen” 5).

In hoofdstuk II handelt hij over: „Openbaring en

gladstrijken van oneffenheden, die een eerbiedig mensch
laat staan, maar die hier natuurlijk worden geplooid
en sofistisch weggeredeneerd, wel, wel, dan heb je
genoeg van het boek, en werpt het weg in den hoek
van, enfin, waar ook je lijfblad tenslotte in moet,
met je gebroken glaasjes. Je belt maar bij dien scri-
bent aan, als je moeilijkheden hebt. Maar 'tis er dan
ook het adres naar.

Geachte lezer, dit is een recensie, in den stijl van
den hedendaagschen mensch van onderscheiden kleur.
De zetter mag, wat mij betreft, ook wel de hoofd-
letters gebruiken voor dezen H. M.

Maar nu, onder ons, gereformeerden, gezegd, kijk
eens: wij zijn nog niet aan dezen Hedendaagschen
Mensch heelmaal verkocht. En ik wou u eens erop
wijzen, dat behalve die andere dingen, acht geloof
ik nog, dat ik noemde, die de Hedendaagsche dadelijk
zou vinden, en op zijn weg zou leggen, omdat Hij
toch in elk geval Skandala — struikelblokken — heb-
ben WIL, OPDAT zijn geestelijke auto nooit kome
in ons land — ik repeteer: ik wou u graag ver-
tellen, dat behalve die 8 dingen van daar straks, in
de inleiding ook het woord „evangelisatie” staat.
Evangelisatie.

Evangelisatie.

En nu is de auto, die straks pech hebben WIL, van
Z. M. den H. M. wel te verstaan, al lang dat éene
woord voorbijgernaad. Hij vindt, indien Hij 'altmet
nog even mocht hebben opgemerkt, hij vindt het hoog-
stens de vrome franje aan het kleed van dezen ras-
echten farizeër Bouma, met zijn „grifformeerd is
schriftuurlijk”.

Maar, gereformeerden, oeh, staat nu eens even stil.
Laat den H. M. razen, en kijkt eens uit uw eigen
ogen.

Dan grüpt ge straks naar dit boek. Omdat ge
dan daarna weer eens ontleenen kunt — en dat
is voor u ook heelmaal niet overbodig — deze ge-
dachte: dat oude dogmata toch ook betekenis hebben

Christus”. Zijn gedachtengang is te kennen uit dit
woord: „Nooit heeft de Bijbel aangeduid, dat we in
bepaalde oorkonden het laatste woord zouden vinden
van de goddelijke openbaring. Het Johannes-evangelie
sprekt zelfs alle zoodanige voorstellingen tegen, wan-
neer het Jezus van den Geest laat zeggen, dat die
zal komen en „in alle waarheid zal leiden”. Wat
is dit anders dan de verzekering, dat de openbaring
zal voortgaan: dat de levensmededeeling van God nooit
zal ophouden?” 12).

In III wordt dan ter sprake gebracht: „Christus
Levenswerk”, aan het eind waarvan het heet: „Zoo
wordt het duidelijk, dat het hart van het Christendom
klopt in het woord, dat zegt, dat hij zijn leven gegeven
heeft tot een losprijs voor velen” 13). Terwijl dit werkje
sluit met een beschouwing over: „De Persoon van
Christus”, dien hij ook bovenal ziet als „het afschijn-
sel van Gods heerlijkheid en het uitgedrukte beeld
Zijner zelfstandigheid” (wezen) 14).

Het werk van Prof. Aulén maakt, ook in ons land,
lijikbaar, veel opgang 15). Zooals mee uit het vooraf-
gaande blijken kan, zegt hij, voor ons besef, geen ver-
bluffend-nieuwe dingen. Maar, we kunnen het niet an-
ders dan als een verheugend iets zien, dat hier ge-
poopt wordt Christus nu eens niet van ethisch, maar
van dogmatisch standpunt te beschouwen, waarin wij
van niet-Gereformeerde zijde, in den modernen tijd,
niet zijn verwend.

Vermelden wil ik voorts nog: „Ziende op Jezus”,
zes voordrachten over het christendom, van apologeti-
schen aard, waarin ter sprake komen de volgende
onderwerpen: Heeft Jezus geleefd? Wie was Jezus?
Wat deed Jezus? Geloof in Jezus. Het volgen van
Jezus. De toekomst van Jezus 16).

Tenslotte verscheen nog van moderne zijde: „Het
Jezus-Mysterie”, geschreven, zeer merkwaardig, door een
Fransch medicus, P. L. Couchoud, met een woord
ter inleiding van Dr H. G. van Wijngaarden, waar-
uit ter karakteriseering dit zij geciteerd: „Het Jezus-
mysterie houdt ook de menschen van het tegenwoor-
dige geslacht nog volop gespannen. De vraag naar
de historiciteit is voorloopig niet opgelost. En tegen
over werkjes, die een meer positieven geest openbaren,
kan dit vlot geschrevene, goed gedocumenteerde mit
stiekend den anderen kant van het probleem belich-
ten” 17). Dit werk treft door de groote hoeveelheid
literatuur, die de schrijver, niet-theoloog, blijkt te be-
heerschen. Hij verdeelt zijn boek in twee deelen: I. Het
Raadsel, waarbij vooral verwezen zij naar het
slothoofdstuk: „Jezus”, dat aldus eindigt: „Hij is schoon,
sterk en goed, omdat zoveel menschen hem het beste
van zichzelf hebben gegeven. De elkaar opvolgende
geslachten hebben hem gekoesterd, grooter gemaakt,
vriheetlijkt. Hij steekt hoog boven hen uit, zoals het
anonieme monument boven de graven der gestorven
werkers uitsteekt. Hij vertegenwoordigt de hoogste vlucht
van de zielen onder den Westerschen hemel” 18). Deel
II, getiteld: „Het Mysterie”, vangt aan met een hoofd-

voor de praktijk van het evangelisatiewerk. Ja, ge
gaat het straks omkeeren — en dat is de verdienste
van dit goede boek: ge gaat begrijpen, dat evangelisatie,
onferming, wijde uitgang tot de anderen, tot de wereld,
nooit los kan zijn van de zelfbezinning, van de
gehoorzaamheid, van het dogma enz. der kerk;
want anders verloopt het allemaal in liefhebberij, die
bij de week bloedarmoediger, bleek- en wijsneuziger
wordt. Dan leert ge zien, dat ook polemiek iets moois
heeft, een grooten loon, die evenwel, zooals alle echte
loon, niet dadelijk uitbetaald wordt, en daarom den
H. M. niet bevalt; en dat de teruggang naar de zelf-
bezinning inzake het hier besproken dogma goed is,
zal onze gereformeerde evangelisatie eigen karakter en
trouw en gehoorzaamheid betoonen aan God, die ons
er toe riep.

Lees dit boek met aandacht. Het is in den besten
zin van het woord populair, duidelijk geschreven, goed
beheerscht, actueel, en het bewijst, dat men polem-
seeren en strijden en zich verenigen kan, met bewust-
heid en om Gods wil en — toch nog een goede
ziel hebben.

Natuurlijk zijn er heerlijk tevreden menschen, die
dr Bouma nu „hooghartig” vinden. Want hij zegt
hardop, niet in één der antichambres Petri Stalsoks,
waar het wel oirbaar is, doch hij zegt het met druk-
inkt, dat een ander het verkeerd ziet. Dus is hij
zeker hooghartig, en verwerpelij geacht. Dat overkomt
meer menschen, collega. Maar wie het zeggen, lezen
gewoonlijk niet, of maar half, wat ze verwerpen. En
— dit is niet voor mijn collega, maar voor het ver-
derde Publiek —: deze polemikus, en al dat andere
meer, die staat ook op straat te preeken. Uedele ook?

Dit alles, lezer, is min of meer ter introductie van
de introductie van dr Bouma's boek.

En wat zal ik verder ervan zeggen? De titel zegt
open en rond, waar het boek over spreekt.

En nu is de beurt aan ons. Ik geloof, dat het voor
onzen tijd broodnodig is, weer eens dogmatische ver-
handelingen te gaan lezen. Men heeft er veel te ge-

stuk: „Wat is Jezus?”, waarin o.a. deze uitspraak
voorkomt: „De opvatting, dat God in 't vleesch ver-
schenen is om te doen weten h.v., dat het geen nut
heeft zijn handen te wasschen voor den maaltijd (Mar-
kus VII:2-23), of voor eenig ander doel, stuit ons
tegen de borst. Het is een vóór-Kantiaansche opvat-
ting” 19). In het slothoofdstukje: „Mensch of God”, (na
dat de schrijver, Marcion gelijk gegeven heeft en de
vergoddelijking van een mensch, de groote dwaasheid
genoemd) komt hij tot zijn conclusie: „een historischen
Jezus kan men onmogelijk plaats geven.... Men moet
de geschiedenis van Jezus beschouwen als een illu-
stratie in den raad van eene leer, als een bewogen
en gekleurde midrash.... Historici, aarzelt niet den
mensch Jezus uit uwe boeken te schrappen” 20).

Het is ons genoeg. Wij verstaan, met de beste be-
doelingen, niet, wat de schrijver als realiteit zich denkt
bij den raad, dien hij aan zijn lezers geeft: „Vervangt
hem (den mensch Jezus) door den god Jezus”. Zou
het beeld van dien „Jezus-God” niet veel lijken op
dat van een grooten onbekende?

Wij stellen ons voor, een ander maal deze literatuur-
soort nog aan te vullen, en dan tevens hare behandeling
te beëindigen, met de bespreking van enkele nieuwere
„Leven”-s van Jezus.

1) Verduitscht und vergesenwärtigt von Johs. Müller. Siebente Auflage (33. bis 35. Tausend) C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung Oskar Beck, München 1923.

2) A.w. pg. 1.

3) Ontleend aan een verslag van die rede in het „Algemeen Handelsblad” van 19 Maart 1924.

4) Londen, Student Christian Movement, 32 Russell Square, W. C. 1, 1919. Tusschen Mei 1914 en Febr. '19 verschenen er, alleen in Engeland, 13 uitgaven van dit werkje.

5) Zie a.w. pg. 159.

6) Uit het Duitsch vertaald door H. L. Dingemans. Utrecht, G. J. A. Roys, 1920.

7) A.w. pg. 70.1.

8) Uitgave J. Bloemman, Zeist, 1921.

9) Te Groningen bij J. B. Wolters' U. M., 1916. Zie pg. 62-114.

10) Geantooriseerde vertaling uit het Zweedsch. Uitgegeven door de Hollandia-Druckery te Baarn, 1924.

11) A.w. pg. 40.

12) A.w. pg. 75.

13) A.w. pg. 134.

14) A.w. pg. 182.

15) In '20 verscheen hier nog van denzelfden schrijver: „De ziel van het Christendom”, met een woord ter inlei-
ding over nieuwere Zweedsche theologie van Dr M. van
Rijn. En in '27: „Ons algemeen christelijk geloof”. Ver-
taling uit het Zweedsch van J. Benzel. Uitg. H. J. Paris,
Amsterdam.

16) Deze voordrachten werden te Groningen gehouden door
Prof. Dr W. J. Aslders, Dr C. W. Coelma, Prof. Dr Th.
L. Haitjema, Dr J. C. Roose, Prof. Dr A. van Veldhuizen,
Drs J. Willemse.

17) Geantooriseerde vertaling van L. S. C. Fehr-Kylstra.
Amsterdam, Van Holken & Warendorf's Uitgevers Maat-
schappij. Z. i. (Verschenen in '27).

18) A.w. pg. 96.

19) A.w. pg. 103.

20) A.w. pg. 170.

Dit werk van Couchoud vond in Frankrijk zijn weer-
spreking in „Jésus de Nazareth” door Maurice Goguel.